

УДК 321:01:101

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.63.10>

ВЛАДА ЯК ПЕРФОРМАНС: ПОЛІТИЧНА ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРИ ПРЕДСТАВЛЕННЯ

Вікторія Даценко

*Черкаський державний технологічний університет,
факультет гуманітарних технологій,
кафедра філософських, політичних і психологічних студій
бульвар Шевченка, 460, 18006, м. Черкаси, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-1510-6951>*

Статтю присвячено філософському аналізу влади як перформативної та символічної практики в контексті сучасної культури представлення. Запропонована концепція виходить із того, що у XXI столітті політична реальність дедалі більше формується не інституційними структурами або матеріальними ресурсами, а культурними механізмами репрезентації, що визначають режими уваги, інтерпретації та публічної легітимності. У центрі дослідження перебуває питання про те, як влада виникає, відтворюється та здійснюється через символічні дії, сценічні форми, медійні образи та ритуалізовані практики. Проаналізовано теоретичні засади символічного й перформативного вимірів влади. Підкреслюється, що влада не є статичною сутністю чи виключно інституційною позицією; вона конституюється в процесі представлення. Символічні структури як дискурси, візуальні коди, нормативні категорії визначають межі політичної уяви, тоді як перформативні практики забезпечують відтворення владного порядку через дії, що отримують суспільне визнання. Показано, що медіатизація суспільства докорінно змінила умови формування політичної видимості: медіа, і традиційні, й цифрові, не лише транслюють політичні події, а й формують їх структуру, жанри й символічні акценти. У цьому контексті політичний лідер постає як перформер, чия легітимність залежить від ефективності образу та здатності комунікувати з аудиторією через різні канали публічної присутності. Розкрито перформативність влади в конкретних політичних і культурних практиках. Влада інсценується через ритуали, церемонії, публічні виступи, медійні події та «спектакулярні» форми самопредставлення, які створюють ефект авторитетності та впорядкованості. Водночас підкреслюється роль емоційних і тілесних аспектів перформансу влади: через емоції, жести, інтонації та динаміку публічної дії політичні суб'єкти здобувають можливість мобілізувати спільноту. Окрема увага приділена взаємодії влади та аудиторії, яка виступає співтворцем політичного сенсу, а також перформансам опору, що створюють альтернативні образи й контрнарлативи. Сформульовано засади політичної філософії культури представлення. Показано, що сучасна політична філософія не може обмежуватися аналізом інституційних механізмів: вона має включати дослідження тих культурних процесів, які формують видимість політичного та визначають умови участі в публічному просторі. У статті обґрунтовано, що культура представлення має як описовий, так і нормативний вимір: вона відкриває питання про доступ до публічного голосу, про видимість маргіналізованих груп і про структури символічної нерівності. У підсумку продемонстровано, що влада як перформанс є продуктивною теоретичною рамкою для розуміння сучасної політики. Такий підхід дозволяє аналізувати політику як динамічний процес творення смислів, як сцену, де взаємодіють владні та контрвладні перформанси, та як культурне поле, в якому структурно поєднані символи, медіа, тіла й ритуали. Робота відкриває перспективи для подальших досліджень символічної гегемонії, медіації політичного, естетики влади та демократизації публічного простору.

Ключові слова: влада, перформанс, політична філософія, культура представлення, ритуали влади, перформанси опору, символічна гегемонія.

Постановка проблеми. У сучасній гуманітарній думці владу дедалі частіше розглядають не лише як офіційну інституцію чи засіб примусу, а як складну мережу символічних дій, способів спілкування та форм представлення. Якщо традиційно владу розуміли як відносини підкорення чи контролю, то нині її дедалі частіше описують як перформативний процес, який постійно відтворюється через дії, жести, мову, ритуали й образи в медіа. Політика в цьому сенсі набуває рис театру: владні діячі виступають як своєрідні актори, а суспільство стає глядачем і співучасником цього дійства.

Тому важливо осмислювати владу не лише як соціальний механізм, а й як культурно-естетичне явище, що діє всередині певних систем знаків, символів і ритуалів.

Аналіз досліджень та публікацій. Численними та вагомими є дослідження перформативності Дж. Батлером, Дж. Остіном, Р. Шехнером, Т. Парсонсом та в царині філософії влади М. Фуко, П. Бурдьє, Ж. Бодріаром.

Серед праць вітчизняних дослідників виділимо монографію В.Л. Ніколасенко, Л.Г. Ніколасенко, Ю.І. Яковенко «Соціологіка мислення Толкотта Парсонса» [6], в якій автори доводять, що соціологія Парсонса цілком перформативна.

Науковицею В.В. Сапегою [9] було визначено основні напрями досліджень сучасного мистецтва, які вона проаналізувала в контексті загальних тенденцій розвитку пізнавальних і культурних практик.

Своєю чергою Н.П. Бабій [1] показала, що цінність мистецьких практик зумовлюється їх репрезентативною функцією, яка впливає на культурну динаміку міського середовища, зокрема на процеси визначення та перформативного освоєння простору, формування смислового наповнення територій, їх реактуалізацію та конституювання спільнот.

Вплив «перформативного повороту» на культуру досліджувала І.В. Віктор [3; 4], вивчаючи феномени української культури з точки зору методологій, запропонованих гуманітарним «перформативним поворотом».

І.А. Бондаревська [2] обгрунтувала, що перформативна сила акту іменування чогось мистецтвом детермінована не стільки естетичною природою судження, скільки соціокультурними умовами його можливості. Авторка довела, що судження типу «це – мистецтво» доцільно інтерпретувати як політичний акт, оскільки воно і встановлює межу між мистецтвом і немистецтвом, і визначає структуру соціальних позицій та розподіл символічного права на висловлення судження.

У своїй монографії Н. Малютіна, І. Нечиталюк [5] описують досвід осмислення перформативних практик. Вивчаючи філософію владних відносин в епоху постмодерну, Т.А. Пода [7] доводить, що сучасне розуміння влади формується під впливом знаково-символічних систем.

В.Б. Дзюндзюк, Б.В. Дзюндзюк, К.І. Козлов, О.А. Котуков, О.М. Крутій, О.І. Крюков, А.О. Кузнецов, Д.В. Олійник, В.П. Солових, Л.В. Хашиєва, Т.Б. Хомуленко [10] в монографії дослідили та описали філософію і психологію публічної влади.

Дослідники Є.О. Родіонов, В.Д. Філіппова [8] пропонують теоретичне осмислення соціальної взаємодії влади та сучасного суспільства і наголошують, що довіра суспільства як складова частина політичної системи є основним критерієм ефективності влади.

Водночас Т. Шлемкевич [11], вивчаючи теоретичні засади дослідження інформаційно-комунікаційного простору політики, розглянула основні теорії політичної комунікації та показала, як політичні комунікації є рушієм суспільних перетворень.

Ми прагнемо розглянути владу як форму перформативної дії, яка виявляється через культуру представлення, показуючи, як політичне набуває символічного виміру і стає об'єктом сприйняття, тлумачення та взаємодії. Цей підхід дасть змогу побачити не лише

естетичну складову частину політики, а й зрозуміти, що саме процес репрезентації робить владу можливою та реальною в сучасному суспільстві.

Мета статті – осмислити владу як культурний феномен представлення.

Виклад основного матеріалу. Поняття влади традиційно постає в політичній філософії як категорія, пов'язана з примусом, легітимністю та інституційною організацією суспільства. Проте сучасні дослідження свідчать про суттєве розширення цієї рамки: влада дедалі частіше розглядається не лише як структурна чи нормативна, а і як перформативна, як така, що постає і відтворюється в процесах представлення, демонстрації та інсценування. Влада тут розглядається «у термінах її застосування («використання влади»), тобто як засіб чи інструмент, що використовується певними соціальними одиницями суспільства для досягнення власних цілей» [10, с. 18]. У контексті культурних практик влада більше не зводиться до володіння ресурсами або контролю над інституціями; вона виявляється як здатність формувати реальність через символічні дії, медіальні образи та ритуалізовані форми публічної присутності.

Нами влада розглядається як специфічна форма культурної дії, що реалізується через процедури репрезентації. Аналіз перформативних аспектів політичної влади дозволяє не лише переосмислити природу політичного впливу, а й виявити нові механізми його підтримання та трансформації в умовах медіатизованих суспільств. Такий підхід відкриває можливість інтерпретувати владу як динамічну практику, залежну від контексту, символічних ресурсів та взаємодії з аудиторією.

Символічний вимір влади пов'язаний з тим, що будь-яке політичне панування потребує символів, у яких воно стає видимим і впізнаваним. Символи – це не випадкові атрибути, а структурні елементи владного порядку, що визначають, як саме політичний суб'єкт постає перед спільнотою.

Символічна влада функціонує як механізм структурного впливу на те, що вважається значущим, істинним, авторитетним. Саме тому вона може діяти непомітно, формуючи схильності та очікування, які суб'єкти сприймають як природні або очевидні. Вивчаючи соціологію символу Парсонса, науковці дійшли висновку, що вона «спрямована саме на дослідження символічної реальності в інструментальному плані. У ній символи – це владний ресурс (від. фр. *ressource* – джерело задоволення потреб), джерело влади, що робить її невидимою, але дієвою. Символізація реальності, у свою чергу, – функціонально (або раціонально) орієнтована дія, спрямована на таку символізацію реальності, щоби символи були спроможними виконувати владні повноваження» [6, с. 235].

У медіатизованому суспільстві боротьба точиться не стільки за матеріальні ресурси, скільки за контроль над знаками, образами, інтерпретаціями. Політичні суб'єкти стають учасниками постійної боротьби за смисловий простір, а ефективність владної дії значною мірою залежить від здатності організувати колективне бачення світу.

Перформативний підхід доповнює символічний, наголошуючи на тому, що влада не просто виражається в знаках, вона виникає й відтворюється в діях, які мають конститутивний характер. Політичні жести, публічні промови, ритуали, медійні звернення та навіть повторювані побутові практики – це не пасивні репрезентації влади, а способи її здійснення. Перформативність означає, що влада є подією, актом, який оформлює соціальні відносини та встановлює межі поведінки. «У перформативній практиці митець (або ж перформер) постає як організатор комунікації» [5, с. 8].

Тому політичні інституції потребують повторюваних символічних практик: без регулярної інсценізації вони втрачають свій авторитетний статус.

І символічний, і перформативний підходи сходяться на тому, що влада завжди орієнтована на аудиторію. Навіть найбільш авторитарні форми правління потребують певного рівня публічної демонстрації та сприйняття.

Отже, політична влада постає як комунікативний процес, в якому репрезентація має структуротворче значення. Вона здатна встановлювати рамки колективного досвіду, визначати, які дії можливі або допустимі, а які – ні. Саме тому культура представлення посідає центральне місце в сучасних теоріях влади: вона не є зовнішнім оформленням політичного змісту, а його сутнісною частиною. І саме в єдності символічного та перформативного аспектів влади вона постає як складна культурна практика, що поєднує оформлення значень і продукцію дійсності.

Сучасна культура представлення, що поєднує медійні технології, візуальні форми, цифрову комунікацію та глобальні символічні потоки, перетворює політичний простір на сцену, де суб'єкти змагаються за увагу, легітимність і довіру аудиторій. Політичні інституції опиняються у стані постійної необхідності «бути на сцені», відтворюючи власну присутність у нескінченному обміні знаками. Сьогодні політичне лідерство постає як форма культурної творчості, в якій глядачі (громадяни) оцінюють не лише зміст, а й якість виконання.

Культура представлення охоплює не лише індивідуальні образи, а й інституційні формати, які забезпечують структуровану «сценографію» політичного простору. Парламентські засідання, виборчі кампанії, офіційні церемонії, мітинги, судові слухання, міжнародні саміти – усі ці події мають ритуалізований характер і створюють впорядковані рамки для політичного перформансу. Інституційні практики стають перформансами, де символічні структури влади перетворюються на видимий порядок.

Політична сцена стає простором не лише для демонстрації владних перформансів, а й для боротьби за право пропонувати панівні символічні схеми. Політичний процес набуває форми дискурсивної гри, в якій перемогу здобуває той, хто вміє найпереконливіше структурувати уяву аудиторії, пропонуючи сильні, емоційно насичені та культурно резонансні образи.

Влада не є абстрактною властивістю або виключно структурною позицією; вона постає як подія, що розгортається в конкретних практиках і здобуває силу завдяки здатності впливати на сприйняття й очікування аудиторії. Перформанс влади – це спосіб створення політичної реальності, який полягає не лише в репрезентації вже наявного порядку, але й у продукції нових форм соціальної організації та легітимації.

Інсценізація є одним із ключових аспектів перформансу влади, це така організація символічного середовища, яка створює відчуття авторитетності, контролю та впорядкованості. Часто інсценізації спрямовані на те, щоб у свідомості громадян утворювався визначений образ влади.

Важливою формою перформативності влади є ритуали, тобто ті регулярні дії, що структурують політичне життя й надають йому відчуття стабільності. Вибори, інавгурації, офіційні промови, військові паради, парламентські слухання і навіть щоденні прес-брифінги – усе це ритуалізовані практики, які виконують функцію не лише адміністративну, а й символічну. Ритуали підтверджують наявний порядок, відтворюють його логіку та включають громадян у спільний символічний простір. Через повторюваність ритуалів влада закріплюється в культурній пам'яті як невід'ємний елемент суспільного життя.

Зазначимо, що перформанс влади не є лише інтелектуальною чи символічною практикою; він включає також емоційні й тілесні аспекти. Такі емоції, як страх, гордість, натхнення, солідарність стають засобами мобілізації та інструментами впливу. Тіло політичного лідера, його міміка, жестикуляція, манера тримати себе – це своєрідні знаки, які транслюють владну позицію.

У сучасному медійному просторі тілесність набуває особливого значення, оскільки цифрова культура підсилює роль візуального компонента. Лідер, який здатний до ефективної тілесно-емоційної комунікації, отримує додаткові символічні ресурси, що зміцнюють його політичний вплив.

Наголосимо, що перформанс влади неможливо зрозуміти без урахування ролі аудиторії. Громадяни – не пасивні спостерігачі, а активні інтерпретатори, які надають діям влади значення. Влада набуває сили лише тоді, коли її перформанс знаходить відгук, коли аудиторія визнає певний сценарій легітимним або принаймні переконливим. Звісно ж, «соціальна взаємодія між владою та суспільством може бути складним та динамічним процесом, і його характер може різнитися в різних країнах та культурних контекстах» [8, с. 174].

Важливим є розуміння того, що владний перформанс завжди викликає можливість альтернативних перформансів – перформансів опору. Протести, флешмоби, художні акції, сатиричні практики, політичні пародії – усі вони виступають як контрсценарії, які руйнують або підважують офіційні образи влади. Опір у сучасній культурі представлення постає не лише як політична дія, а як боротьба за символічну гегемонію.

Таким чином, влада і опір існують в єдиному культурному полі, в якому обидві сторони використовують перформанс як спосіб конструювання публічного значення. Конфлікт відбувається не лише на рівні інтересів, а й на рівні символів, наративів, емоцій та жанрових форм представлення.

Політична філософія культури представлення досліджує способи, в яких політична влада, легітимність і колективна ідентичність формуються, транслюються та підтримуються через символічні й перформативні практики. Репрезентативна культура є не просто «декорацією» політичного процесу, а є його структурною умовою, яка визначає сам спосіб існування політичного життя.

Влада стає реальною лише тоді, коли вона здатна наділити себе культурно зрозумілою, символічно переконливою формою. У цьому контексті істотною є ідея, що політична дія завжди пов'язана зі сценічністю: вона приймає вигляду публічного жесту, звернення, ритуалу, образу. Здатність до репрезентації визначає межі політичного впливу в не меншій мірі, ніж ресурси чи інституційні повноваження. Без сумнівів, сучасна політика стає зіткненням наративів і візуальних образів. Політична філософія культури представлення повинна враховувати специфіку медіатизованого сприйняття: короткі формати, візуальність, негайність реакцій, фрагментарність інформації, емоційність комунікації. Влада в цьому контексті постає як здатність організовувати увагу й управляти потоками видимості. Тому політична філософія аналізує не лише те, як влада проектує себе назовні, а й те, які форми виключення або замовчування існують у межах цієї символічної системи.

Висновки. Отже, влада постає не лише як структура, а як подія, яка щоразу відтворюється через перформативні акти. Вона не може бути зведена лише до інституційних моделей чи матеріальних ресурсів, а здійснюється насамперед у процесах репрезентації, в тому, як політичні суб'єкти і явища набувають публічної видимості, інтерпретації та легітимності. Символічний вимір влади виявляється ключовим для формування політичного порядку. Саме через символи визначається те, що суспільство вважає політично значущим. Перформативність політики вказує на те, що влада є процесом, який необхідно постійно відтворювати через публічні дії. Ритуали, виступи, медійні звернення, інсценізовані події – усі ці форми не лише демонструють владу, а й творять її. У цьому сенсі політична дія постає як перформанс, що потребує аудиторії та її визнання. Сучасна культура представлення, сформована медійними та цифровими технологіями, перетворює політику на сцену, де відбувається змагання за увагу, довіру та символічну гегемонію. політична філософія

культури представлення висвітлює не лише механізми утвердження влади, а й форми її критики та опору. Влада й опір постають як взаємопов'язані процеси, що розгортаються в єдиному культурному просторі.

Таким чином, влада як перформанс дозволяє по-новому побачити політичну реальність як динамічну, багаторівневу та глибоко культурну.

У перспективі подальших досліджень – символічна гегемонія, медіація політичного, естетика влади та демократизація публічного простору.

Список використаної літератури

1. Бабій Н.П. Актуальні культурно-мистецькі практики та процеси Західної України кінця ХХ – початку ХХІ століть: культурні доміанти, форми репрезентації, перспективи : дис. ... на здоб. наук. ступ. док. мистецтв. за спец. : 26.00.01 «Теорія та історія культури» ; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника Івано-Франківськ, 2024. URL: https://svr.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/5/2024/03/dysertatsiia_babij.pdf
2. Бондаревська І.А. Межі мистецтва. *Українські культурологічні студії. КУЛЬТУРОЛОГІЯ*. Київ : «Київський університет». 2017. № 1(1). С. 5 –9.
3. Віктор І.В. Значення «перформативного повороту» у філософських дослідженнях культури. *Evropskэ filozofickэ a historickэ diskurz*. 2018. Svazek 4, vydani 2. P. 71–75 ; European philosophical and historical discourse. 2018. Vol. 4, issue 2. P. 71–75. (Index Copernicus).
4. Віктор І.В. Філософсько-антропологічний аналіз ритуалів (на матеріалі української культури) ; дис. ... на здоб. наук. ступ. канд. філ. наук за спец. : 09.00.04 «Філософська антропологія, філософія культури» (Філософські науки) ; Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2019. URL: https://philosophy.karazin.ua/ua/nauka/rada/viktor_dis.pdf
5. Малютіна Н., Нечиталюк І. Перформативні практики: досвід осмислення : монографія ; за наук. ред. Т.М. Шевченко. Одеса : Астропринт, 2021. 84 с. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e97bb4e0-6155-412f-9d63-c216ce3516cc/content>
6. Соціологіка мислення Толкотта Парсонса : монографія / В.Л. Николаєнко та ін. ; за ред. Н.І. Соболевої. Київ : ПП «ПФ «Фоліант», 2021. 308 с. URL: <https://files.core.ac.uk/download/489508171.pdf>
7. Пода Т.А. Філософія владних відносин в епоху постмодерну. *Вісник Національного Авіаційного Університету. Серія: Філософія. Культурологія*; 2012. Том 15. № 1 С. 25–29.
8. Родіонов Є.О., Філіппова В.Д. Теоретичні засади соціальної взаємодії влади та суспільства в сучасних умовах державотворення. *Вісник Херсонського національного технічного університету. Публічне управління та адміністрування*. 2023. № 3(86) С. 171–175. DOI: <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2023.3.23>.
9. Сапега В.В. Стратегії інтерпретації сучасного мистецтва : дис. ... на здоб. наук. ступ. канд. філ. наук за спец. : 09.00.02 «Діалектика і методологія пізнання» ; Одеський національний університет імені І.І. Мечникова МОН України. Одеса, 2019. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Sapeha_Valeriia/Stratehii_interpretatsii_suchasnoho_mystetstva.pdf
10. Філософія і психологія публічної влади : монографія / В.Б. Дзюндзюк та ін. ; за заг. ред. д. держ. упр., проф. В.Б. Дзюндзюка. Харків : Вид-во «Магістр», 2017. 392. с. URL: https://www.researchgate.net/publication/327796113_Filosofia_i_psihologia_publicnoi_vladi
11. Шлемкевич Т. Теоретичні засади дослідження інформаційно комунікаційного простору політики. *Вісник Прикарпатського університету. Політологія*. 2019. Випуск 13. С. 62–69.

POWER AS PERFORMANCE: POLITICAL PHILOSOPHY CULTURES OF REPRESENTATION

Viktoriiia Datsenko

*Cherkasy State Technological University
Faculty of of Humanitarian Technologies,
Department of Philosophical, Political and Psychological Studies,
Shevchenko Boul., 460, 18006, Cherkasy, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0003-1510-6951>*

The article is devoted to the philosophical analysis of power as a performative and symbolic practice in the context of contemporary culture of representation. Our concept is based on the assumption that in the 21st century, political reality is increasingly shaped not by institutional structures or material resources, but by cultural mechanisms of representation that determine modes of attention, interpretation, and public legitimacy. The study focuses on the question of how power arises, is reproduced, and exercised through symbolic actions, theatrical forms, media images, and ritualized practices. The theoretical foundations of the symbolic and performative dimensions of power are analyzed. It is emphasized that power is not a static entity or an exclusively institutional position; it is constituted in the process of representation. Symbolic structures such as discourses, visual codes, and normative categories define the framework of political imagination, while performative practices ensure the reproduction of the power order through actions that receive public recognition. It has been shown that the mediatization of society has radically changed the conditions for the formation of political visibility: traditional and digital media not only broadcast political events, but also shape their structure, genres, and symbolic accents. In this context, political leaders appear as performers whose legitimacy depends on the effectiveness of their image and their ability to communicate with their audience through various channels of public presence. The performativity of power in specific political and cultural practices is revealed. Power is staged through rituals, ceremonies, public appearances, media events, and “spectacular” forms of self-representation that create an effect of authority and orderliness. At the same time, the role of emotional and physical aspects of the performance of power is emphasized: through emotions, gestures, intonations, and the dynamics of public action, political actors gain the ability to mobilize the community. Special attention is paid to the interaction between the authorities and the audience, which acts as a co-creator of political meaning, as well as to performances of resistance that create alternative images and counter-narratives. The foundations of the political philosophy of the culture of representation have been formulated. It has been shown that contemporary political philosophy cannot be limited to the analysis of institutional mechanisms: it must include the study of cultural processes that shape the visibility of politics and determine the conditions for participation in the public sphere. The article argues that representation culture has both descriptive and normative dimensions: it raises questions about access to public voice, the visibility of marginalized groups, and structures of symbolic inequality. In conclusion, it has been demonstrated that power as performance is a productive theoretical framework for understanding contemporary politics. This approach allows us to analyze politics as a dynamic process of meaning-making, as a stage where performances of power and counter-power interact, and as a cultural field in which symbols, media, bodies, and rituals are structurally combined. The work opens up prospects for further research into symbolic hegemony, political mediation, the aesthetics of power, and the democratization of public space.

Key words: power, performance, political philosophy, culture of representation, rituals of power, performances of resistance, symbolic hegemony.

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 22.12.2025

Дата публікації: 30.12.2025